

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи DO1-M22z
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Марусяк Анастасія Степанівна

Керівник: **Ватаманюк Г.П.**,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії та
методик дошкільної освіти

Рецензент: **Бахмат Н.В.**,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри теорії та методик
початкової освіти

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	9
1.1. Проблема національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку в психолого-педагогічній літературі.....	9
1.2. Педагогічний потенціал інноваційних технологій в національно-патріотичному вихованні дітей старшого дошкільного віку.....	18
РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА З НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	36
2.1. Виявлення рівнів національно-патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку.....	36
2.2. Методика національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами інноваційних технологій.....	59
2.3. Порівняльна характеристика рівнів національно-патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку засобами інноваційних технологій.....	68
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	78
ДОДАТКИ.....	87
<i>Додаток А.</i> Інтелектуальна карта «Життя і творчість Тараса Шевченка».....	87
<i>Додаток Б.</i> Модель національно-патріотичного виховання засобами інноваційних технологій.....	88
<i>Додаток В.</i> Заняття з ознайомлення з довідками на тему «Без верби й калини нема України».....	89

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЗДО – заклад дошкільної освіти.

ЕГ – експериментальна група.

ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології.

КГ – контрольна група.

КЕ – констатувальний етап.

ПЕ – прикінцевий етап.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Виховання поколінь гуманістів і патріотів, для яких найвищим ідеалом є єдність особистих та національно-державних інтересів завжди було є і буде найголовнішим завданням будь-якого суспільства. Враховуючи сучасну суспільно-політичну ситуацію, що склалася в Україні, все більшої актуальності набуває виховання в молодого покоління почуття патріотизму, відданості загальнодержавній справі зміцнення країни, активної громадянської позиції щодо встановлення миру й злагоди в суспільстві. Визначальною рисою українського патріотизму має бути його дієвість, спроможна перетворювати почуття в конкретні справи та вчинки на користь держави [7, с. 2]. Формуванню такої свідомості сприятиме цілісна система національно-патріотичного виховання починаючи з дошкільного віку. Тому одним із найважливіших педагогічних завдань, визначених Концепцією національно-патріотичного виховання в системі освіти України (2022р.), Державною цільовою програмою та Стратегією національно-патріотичного виховання, Законом України «Про дошкільну освіту», є виховання в дітей любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей українського народу, а також цінностей інших націй і народів, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля [32; 33; 37; 65; 66]. У Базовому компоненті дошкільної освіти, у змісті освітніх ліній «Дитина в соціумі», «Дитина у світі культури», «Гра дитини», «Дитина у природному довкіллі», «Мовлення дитини» закладено показники дитини-патріота [2].

Проблему національно-патріотичного виховання висвітлено у працях видатних класиків вітчизняної педагогіки Г. Ващенко, М. Драгоманова, О. Духновича, І. Огієнка, С. Русової, Г. Сковороди, М. Стельмаховича, В. Сухомлинського, К. Ушинського, Я. Чепіги та ін.. Педагоги акцентують увагу на ідеї народності у вихованні патріота своєї Батьківщини, пріоритетом якої є рідна мова, народні традиції, звичаї, обряди, любов до рідного краю [15; 9; 16; 10; 11; 55; 72]. Психологічні аспекти проблеми висвітлено у працях

І. Беха, М. Боришевського, П. Гнатенка та інших. Вчені психологи зазначають той факт, що у старшому дошкільному віці з'являються новоутворення, які свідчать про можливість і необхідність спеціальної роботи з патріотичного виховання. До них насамперед належить формування в дошкільників моральних почуттів на основі збагачення змісту, зростання усвідомленості, глибини та стійкості емоційних переживань [6; 7; 8]. На думку О. Каплуновської, І. Кичати «патріотизм – це моральне почуття, а тому його формування вимагає глибокого емоційного переживання, усвідомлення і прийняття його дитиною як цінності. Якщо пробуджувати патріотизм лише за допомогою зовнішніх засобів, він може набути хибного спрямування, стати поверховим, показним» [34, с. 14]. Отже, патріотизм – це одне з найглибших почуттів, яке необхідно формувати саме в дошкільному віці.

У науковому доробку сучасних досліджень визначено сутність понять «патріотичне виховання», «національне виховання», «національно-патріотичне виховання» (І. Бех, Тесленко, К. Чорна та ін.) [6; 74], висвітлено завдання, шляхи, форми й методи національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку (А. Богуш, Н. Гавриш, К. Крутій, О. Каплуновська, Т. Поніманська, А. Солонська Л. Шкрібтієнко та ін.) [9; 20; 34; 63; 70; 83]. Однак у практиці дошкільної освіти є певні суперечності між домінуванням традиційних методів і форм у національно-патріотичному вихованні дітей старшого дошкільного віку й необхідністю використання сучасних інноваційних технологій в означеному процесі. Потреба у розв'язанні окреслених суперечностей і зумовила вибір теми магістерського дослідження «Національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами інноваційних технологій».

Об'єкт дослідження – національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – методика національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами інноваційних технологій.

Мета дослідження – науково обґрунтувати й експериментально перевірити методику національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами інноваційних технологій.

Завдання дослідження:

- визначити сутність феномена «національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами інноваційних технологій», уточнити поняття «національно-патріотична вихованість дітей старшого дошкільного віку»;

- виявити критерії, показники, схарактеризувати рівні національно-патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку;

- визначити й теоретично обґрунтувати педагогічні умови національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами інноваційних технологій;

- розробити, науково обґрунтувати й експериментально апробувати методику національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами інноваційних технологій.

Методи дослідження: *теоретичні* (аналіз, синтез, обробка та інтерпретація наукових розвідок із проблеми дослідження) – для визначення сутності феномена «національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами інноваційних технологій», уточнення ключових понять дослідження; *емпіричні* (спостереження, анкетування вихователів і батьків, методи діагностування для визначення рівнів національно-патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку); *педагогічний експеримент* – для перевірки ефективності експериментальної методики; *статистичні* (методи математично-статистичної обробки отриманих даних, аналіз і узагальнення досвіду педагогічної практики в закладах дошкільної освіти).

База дослідження – заклад дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу №4 Чернівецької міської ради. В експерименті було

здіяно 40 дітей старшого дошкільного віку, 4 вихователі старших груп, батьки (15 осіб).

Практичне значення дослідження полягає в розробленні й упровадженні експериментальної методики національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку з використанням інноваційних технологій. Матеріали дослідження можуть бути використані вихователями у роботі зі старшими дошкільниками, при написанні курсових робіт.

Апробація результатів дослідження. Основні положення магістерської роботи викладено на науково-практичних конференціях різного рівня, семінарах, публікаціях.

Конференції: VI Всеукраїнська науково-практична конференція «Від творчого педагога до творчої дитини: гармонія партнерської взаємодії» (з міжнародною участю) (26-27 жовтня 2022 року м. Кам'янець-Подільський). Тема доповіді – «Соціально-рольова діяльність здобувача освіти як засіб розвитку його творчого потенціалу»; II Всеукраїнська науково-практична конференція здобувачів вищої освіти й молодих вчених «Дошкілля в сучасному освітньому просторі: досвід, інновації, перспективи» (15 березня 2023 року м. Кам'янець-Подільський). Тема доповіді – «Соціально-розвивальний потенціал занять у центрі приготування їжі за програмою «Крок за кроком»; VI Всеукраїнській науково-практичній конференції (заочна форма) «Українська та іноземні мови в початкових класах: актуальні проблеми й інноваційні технології навчання» (15-16 березня 2023 року м. Кам'янець-Подільський). Тема доповіді – «Діяльнісний підхід до розвитку мовлення дошкільника як умова формування соціально-мовленнєвих навичок молодшого школяра»; Всеукраїнська науково-практична конференція «Інновації в освіті: закономірності, тренди, потреби» (28 березня 2023 року м. Кам'янець-Подільський). Тема доповіді – «Реалізація завдань програми «Крок за кроком» в національному дитячому садку»; Наукова конференція студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2022-2023 навчальному році (4-5 квітня 2023 року, м. Кам'янець-

Подільський). Тема доповіді – «Мовлення як засіб наочності в освітньому процесі ЗДО»; IX Міжнародна наукова конференція «Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти» (5-6 квітня 2023р. м. Кам'янець-Подільський). Тема доповіді – «Соціально-мовленнєвий аспект формування громадянської компетентності дітей 6(7) року життя»; Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні питання початкової освіти досвід, реалії, перспективи» (19-20 жовтня 2023 року, м. Кам'янець-Подільський). Тема доповіді – «Діяльнісний підхід до формування соціально-громадянської компетентності дітей 6(7) річного віку»; Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми педагогічної освіти в контексті євроінтеграції: теорія, практика, інновації» (9 листопада 2023 року, м. Миколаїв). Тема доповіді – «Технологія «портфоліо» у контексті національно-патріотичного виховання дошкільників».

Науково-практичний *семінар* «Етнокультурна ідентичність студентської молоді в освітньому просторі: реалії сьогодення», (12 квітня, 2023 року. м. Кам'янець-Подільський. Тема доповіді – «Розвивальне середовище як засіб формування національно-культурної ідентичності дошкільників».

Публікація. Марусяк А. С. «Педагогічний потенціал інноваційних технологій у національно-патріотичному вихованні старших дошкільників». *Від творчого педагога до творчої дитини: гармонія партнерської взаємодії*: зб. матеріалів VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю) / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, кафедра теорії та методик дошкільної освіти, управління освіти і науки Кам'янець-Подільської міської ради; [відпов. секр. І. Л. Пукас]. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2023. С. 81–185.

Структура і обсяг магістерської роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (84 найменування), додатків. Основний зміст магістерської роботи викладено на 74 сторінках. Загальний обсяг роботи – 91 сторінка. Робота містить 1 схему, 12 таблиць, 1 рисунок.

ВИСНОВКИ

У роботі досліджено проблему національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку, розроблено експериментальну модель і методику національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами інноваційних технологій, виявлено педагогічні умови її впровадження.

1. Визначено сутність феномена «національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку», яке розглядаємо як цілеспрямований, організований процес передавання і засвоєння дітьми старшого дошкільного віку культурно-історичного досвіду українського народу, почуттєво-ціннісного ставлення до родини, рідного краю, усвідомлення власної приналежності до української нації; активізацію патріотичних вчинків і дій в інтегрований діяльності.

Уточнено поняття «національно-патріотична вихованість дітей старшого дошкільного віку», яке розглядаємо як інтегративну властивість, що характеризується наявністю патріотичних знань, сформованістю патріотичних почуттів і якостей, достатнім запасом слів національно-патріотичного змісту, що є вираженням національної свідомості та виявляється у практичних діях різних видів діяльності. Уточнено поняття «Інноваційні технології навчання», яке розуміємо як комплекс ефективних методів, прийомів і засобів для розв'язання тих педагогічних проблем, які досі розв'язувалися по-іншому; як процес оновлення/вдосконалення теорії і практики освіти, який оптимізує досягнення її мети.

2. Виявлено *критерії* і показники національно-патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку засобами інноваційних технологій: *образно-змістовий* із показниками – обізнаність із традиційною українською символікою, традиціями, оберегами, святами українського народу та розуміння їх змісту; обізнаність із прислів'ями, народними традиціями, іграми, художніми творами та ставлення до них); *емоційно-ціннісний* із показниками – уміння дитини виявляти національно-

патріотичні почуття у реальних ситуаціях; власне емоційно-ціннісне ставлення до зразків національної культури); *рефлексійно-оцінний* із показниками – усвідомлення себе представниками українського народу, наявність гордості за це, самоповаги до себе як українців; вміння оцінювати патріотичні вчинки дітей у певних ситуаціях. На основі виконання дітьми старшого дошкільного віку діагностувальних завдань було визначено і схарактеризовано рівні національно-патріотичної вихованості: високий, середній, низький.

3. Визначено педагогічні умови експериментальної роботи: організація відповідного середовища, зорієнтована на національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку засобами інноваційних технологій; взаємодія вихователя і дітей старшого дошкільного віку як рівноправних учасників освітнього процесу; взаємодія закладу дошкільної освіти та батьків у національно-патріотичному вихованні дітей старшого дошкільного віку засобами інноваційних технологій.

4. Розроблено й упроваджено методику національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами інноваційних технологій, яка обіймала три взаємопов'язаних етапи: інформаційно-ознайомлювальний, діяльнісно-орієнтований, та оцінно-рефлексивний. На першому *інформаційно-ознайомлювальному* етапі моделі старших дошкільників ознайолювали з державними та народними символами, історією рідного міста, видатними постатями України. На цьому етапі використовувалися такі форми і методи роботи, як заняття з ознайомленням з довкіллям, розвитку мовлення; полілоги, діалоги, обговорення, слухання музики, малювання, спостереження, дидактичні ігри. Було використано такі інноваційні технології, як – інформаційно-комунікаційна та портфоліо, які доповнювали формувальну роботу новим змістом, сприяли ефективності освітньо-виховного процесу. Сприяла цьому реалізація педагогічної умови – організація відповідного середовища, зорієнтованого на національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку засобами інноваційних

технологій. На другому – *діяльнісно-орієнтованому* етапі використовувалися такі форми і прийоми роботи, як інтегровані заняття; полілоги, проблемні ситуації. З інноваційних технологій – метод проєктів, віртуальні діалоги, інформаційно-комунікативні технології – віртуальні екскурсії, презентації, перегляди відеосюжетів, колажів. Реалізовано педагогічну умову – взаємодія вихователя і дітей старшого дошкільного віку як рівноправних учасників освітнього процесу. На третьому – *оцінно-рефлексивному етапі* експерименту провідними формами роботи були проблемні ситуації, дидактичні та імпровізовані сюжетно-рольові ігри, спільні екскурсії, спільні свята, тематичні й інтегровані заняття. Інноваційні технології – портфоліо, проєктна діяльність, ІКТ. Діти виявляли патріотичні почуття, оцінювали власні вчинки і вчинки своїх однолітків, наслідували поведінку героїв твору в реальних ситуаціях. Тут реалізовано таку педагогічну умову, як взаємодія закладу дошкільної освіти та батьків у національно-патріотичному вихованні дітей старшого дошкільного віку засобами інноваційних технологій.

Отримані на прикінцевому етапі експерименту результати порівняльних даних засвідчили ефективність моделі та формувальної методики. Результати роботи з дітьми щодо сформованості національно-патріотичної вихованості сприяли появі в ЕГ більшості дітей з високим рівнем. Якщо до навчання 25,3% дітей ЕГ знаходилися на високому рівні, то після навчання на високому рівні засвоїли програмовий матеріал 63,3% дітей. У КГ, де навчання здійснювалось за традиційними програмами і методикою, на високому рівні було 20,2% дітей, до кінця року їх стало 43,3%, більшість дітей залишилась на середньому (30,8%) і низькому (25,8%) рівнях.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Перспективи її подальшого дослідження вбачаємо у визначенні засобів, що забезпечують наступність національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку і початкової школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова О. Є. Словник базових понять з курсу «Педагогіка»: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів: вид. 2-ге, доп. і перероб. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка. 2014. 97 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doskilknoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 29. 01. 23 р.).
3. Балущак Г. Я. Іноваційні технології в сучасному закладі дошкільної освіти в Україні і за рубежом». URL : <https://vseosvita.ua/library/innovacijni-tehnologii-v-sucasnomu-zakladi-doskilnoi-osviti-v-ukraini-i-za-rubezem-403320.html> (дата звернення: 02. 11. 2023 р.).
4. Беленька Г., Богініч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П. Патріотичне виховання в ДНЗ. Харків : Ранок, 2015. 192 с.
5. Березюк В. С. Іноваційні технології в ДНЗ. Харків : Основа», 2017. 224 с.
6. Бех І., Чорна К. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Методист (Шкільний світ). 2014. № 11. С. 11–25.
7. Бех І. Патріотизм має бути дієвим. Дошкільне виховання. 2016. № 8. С. 2–3.
8. Бех І. Д. Патріотизм як цінність. 7 наукових позицій у національно-патріотичному вихованні. Управління освітою. №6, 2018. С. 6–12.
9. Богущ А. М. Ракурси національного виховання С. Русової в умовах трансформації суспільства. URL : <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/2263/1/Rakursy%20nacionalnogo%20vuxovannya%20S.%20Rusovoyi%20v%20umovax%20transformaciyi%20suspilstva.pdf> (дата звернення: 7.010.22р.).
10. Богущ А. М. Рідномовна концепція Костянтина Ушинського. Дошкільне виховання, 2014. № 3. С. 2–5.

11. Богущ А., Пікінер В. Педагогічна спадщина К. Д. Ушинського у вимірі сучасності: монографія. Київ : Слово, 2017. 344 с.
12. Борисова Н. А. Патріотичне виховання дітей дошкільного віку. Таврійський вісник освіти. 2017. № 1. С. 53–59.
13. Боровська О. Токарева Т. Формування громадянської компетентності дошкільників. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2016. №6. С. 58– 55.
14. Бруховецька О. А., Сергієнко Н. А., Цимбал О. В. Психологічні механізми розвитку патріотичних почуттів у дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. URL : <http://dspace.luguniv.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7601/1/25.pdf> (дата звернення: 06. 11. 2023 р.).
15. Ващенко Г. Виховання любові до Батьківщини. 3 URL:<http://diasporiana.org.ua/wpcontent/uploads/books/12319/file.pdf> (дата звернення: 07.03. 2022 р.).
16. Використання традиційних та інноваційних технологій у національно-патріотичному вихованні дошкільника. URL : <https://vseosvita.ua/library/embed/0100enjm-d72c.docx.html> (дата звернення: 10. 10. 2023 р.).
17. Використання інноваційних педагогічних технологій у закладах дошкільної освіти http://kievskiy-ruo.edu.kh.ua/navchaljno-vihovnij_proces/doshkiljna_osvita/vikoristannya_innovacijnih_pedagogichnih_tehnologij_u_doshkiljnih_navchaljnih_zakladah/ (дата звернення: 10.06.2023 р.).
18. Виховуємо патріотів змалку. Нові форми роботи з національно-патріотичного виховання в З. / автор-упор. І.І. Нікітіна. Харків : Основа. 2023. 160 с.
19. Вишневська Л. І. Виховуємо патріотизм як почуття. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2016. № 6. С. 4–8.

20. Гавриш Н., Крутій К. Національно-патріотичне виховання у ситуації соціального неспокою: змінюємо підходи. Дошкільне виховання. 2015. №8. С. 2–7.
21. Гавриш Н., Пометун О. Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку: парціальна програма для закладів дошкільної освіти Київ, Ліра, 2019. 31 с.
22. Газіна І. О. Інноваційні технології в освітній діяльності закладів дошкільної освіти: навч.-метод. посібник. Кам'янець-Подільський : Видавець Панькова А. С., 2021. 210 с.
23. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Вид. 2-е доп. й перероблене. Рівне : Волинські обереги, 2011. 552 с. <https://lib.iitta.gov.ua/106820/129.pdf> (дата звернення: 14. 10. 2023р.).
24. Денисюк О. М. Формування уявлень у дітей старшого дошкільного віку про історію України.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Київ, 2019. 20 с.
25. Дичківська І. М. Іноваційні педагогічні технології. Практикум : навч. посіб. Київ. Слово.2013.448 с.
26. Дічева А. В. Методичні матеріали з національно-патріотичного виховання дошкільників у дозвіллевий час. URL : <https://vseosvita.ua/library/metodicni-materiali-z-nacionalno-patrioticnogo-vihovanna-doskilnikiv-u-dozvillevij-cas-349442.html> (дата звернення: 07. 11. 2023 р.).
27. Дроботій О., Кривоніс М. Патріотичне виховання в ДНЗ. Харків : Ранок, 2017. 192 .
28. Дронова О. О. Національне виховання дошкільників засобами народного мистецтва України. URL : <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/3589/1/12.pdf> 77. (дата звернення: 11. 09. 2023 р.).

29. Дошкільнятам про державні символи України: інтегровані заняття О. В. Дроб'язко. Тернопіль : Мандрівець, 2018. 63 с.
30. Дудник Н. З. Педагогічні технології : навчальний посібник. Київ. : Академвидав, 2013. 224 с.
31. Інноваційні технології в дитячому садку. URL : <https://oplatforma.com.ua/article/1614-z-chogo-pochati-vprovadjennya-nnovatsynih-tehnology-u-dityachomu-sadku> (дата звернення: 08. 08. 2023 р.).
32. Закон України «Про дошкільну освіту» (2021р.) URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2628-14#Text> (дата звернення: 05. 11. 2023 р.)
33. Закон України про інноваційну діяльність <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення: 12. 08. 2023 р.).
34. Каплуновська О. М. Кичата І. ., Палець Ю. М. «Україна – моя Батьківщина». Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку / за наук. ред. О. Д. Рейпольської. Тернопіль : Мандрівець, 2016. 72 с.
35. Кисіль Н. В. Школа маленьких патріотів. Проект освітньої роботи з дітьми старшого дошкільного віку. Харків : Основа, 2016. 216 с.
36. Коваленко О. В. Використання віртуальних екскурсій як сучасних форм організації навчального процесу. Інноваційна педагогіка. Теорія і методика професійної освіти. 2019. Вип. 9. Т.1 . С. 94–98.
37. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України затверджена наказом МОН України від 06.06.2022 № 527 URL:<https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-deyaki-pitannya-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-v-zakladah-osviti-ukrayini-ta-viznannya-takim-sho-vtrativ-chinnist-nakazu-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-vid-16062015-641> (дата звернення: 12. 06. 2022 р.)
38. Крутій К. Формування толерантності в дошкільників засобами етнографічної культури Електронний ресурс.

- URL : http://www.ukrdeti.com/2006/1_a8_2006.html (дата звернення: 10. 09. 2023 р.).
39. Крутий К. Інноваційна діяльність у сучасному ДНЗ: Методичний аспект *Дошкільне виховання*. 2015. № 5. С. 5–7. Курчатова А. В. Підготовка майбутніх вихователів до патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами краєзнавства : зб. наукових праць Херсонського державного університету. Серія: Педагогічні науки. 2018. №81(1). С. 174–178.
40. Кузьмук Л. Як плекати патріотів : пед. міст для педагогів та батьків. *Палітра педагога*. 2015. № 4. С. 7–9. 60 с.
41. Лист МОН України «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України» від 10. 06. 2022 № 1/6267-22 URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86625/ (дата звернення: 15. 012. 2022 р.).
42. Логвіненко І. І. Патріотичне виховання в ДНЗ. Харків : Основа, 2017. 461 с.
43. Матвієнко С. І. Специфіка патріотичного виховання у дошкільному дитинстві. *Соціально-моральний розвиток і виховання дітей дошкільного віку*: кол. моногр. за заг. ред. О. Л. Кононко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020. С 169–198.
44. Матвієнко С. Віртуальні екскурсії як засіб ознайомлення старших дошкільників з рідним краєм (дата звернення: 02. 10. 2023 р.).
45. Машовець М. А. Національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку в сучасних умовах розвитку суспільства URL : https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/2803/1/M_Mashovets_VIRD_NPUiMD_5_2009.pdf (дата звернення: 17.09.2023 р.)
46. Михайліченко Т. Народознавство як засіб духовно-морального виховання, або Дерево мого родоводу. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2013. № 9. С. 37-39.

47. Миськова Н. М. Патріотичне виховання дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти URL: http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/69/part_1/22.pdf (дата звернення: 17. 11. 2022 р.).
48. Моніторинг досягнень дітей дошкільного віку згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти : метод. посіб / за заг ред. Т. В. Киричук, О. М. Кулик, Н. М. Шаповал. Тернопіль : Мандрівець. 2016. 272 с.
49. Морально-етичне виховання дітей дошкільного віку із родин учасників АТО та внутрішньо переміщених осіб. Концепція, методика, технологія. Київ : НПУ ім. М. Драгоманова, 2018. С. 131–151.
50. Наказ МОН «Про внесення змін до Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2111-12#Text>(дата звернення: 24. 12. 2022 р.).
51. Основи краєзнавства: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / кол. авт.; за заг. ред. чл. кор. НАНУ О. П. Реєнта. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. 276 с.
52. Основні компетенції дітей дошкільного віку: вивчення рівня сформованості / Упор. М. І. Каратаєва, А. А. Харченко, Л. Г. Дарченко. Кам'янець-Подільський. Видавець ПП Зволейко Д. Г. 2014. 108 с.
53. Олексюк О., Заволока С. Формування любові до рідного міста у дітей старшого дошкільного віку. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2017. № 4 (59). С. 380–385.
54. Осіпчук Т. В. Спадщина Василя Сухомлинського у формуванні основ патріотичного виховання дошкільників засобами музики. *Нива знань*. 2016. № 2. С. 28–29.
55. Охріменко Н. П. Форми організації роботи щодо ознайомлення дошкільників з рідним краєм. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (Дніпро, 9 жовтня 2020 р). Дніпро: Міжнародний гуманітарний дослідницький центр. 2020. С. 32–34

56. Палець Ю. Це моя Україна, що, як тато й мама одна. Заняття-подорож для старших дошкільнят. Дошкільне виховання. 2018. №8. С. 10–11.
57. Пасікова О., Клунська Н. Патріотизм починається з колиски . *Вихователь-методист дошкільного закладу* 2016. № 6. С. 9–14.
58. Патріотичне виховання в ДНЗ / уклад. І. І. Логвіненко, О. С. Тарасова, О. О. Христин, Л. А. Швайка. Харків : Основа, 2016. 463 с.
59. Педагогічна інноватика в дошкільній освіті. Методичні рекомендації до вивчення курсу для студентів спеціальності «Дошкільна освіта» / Укладач : Атрощенко Т. О. Мукачево, МДУ, 2016. 35 с.
60. Педагогічні умови виховання любові до Батьківщини у дітей дошкільного віку. URL : <http://www.kazedu.kz/referat/127717> (дата звернення: 12.10.2023).
61. Піроженко Т. Освітня розвиваюча технологія психолого-педагогічного проєктування взаємодії дорослого з дитиною «Радість розвитку». URL : <https://www.google.com/search?q=62.+%> (дата звернення: 10. 10. 2023 р.)
62. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : підручник. 3-тє вид., випр. Київ : Академвидав, 2015. 448 с.
63. Притулик Н. В. Підготовка майбутнього вихователя ДНЗ до роботи з патріотичного виховання дошкільників у процесі опанування етнопедагогіки. Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2015. № 4. С. 220–226.
64. Про затвердження Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України URL:<https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-cilovoyi-socialnoyi-programi-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-na-period-do-2025-roku-ta-vnesennya-zmin-do-deyakihi-i300621-673> (дата звернення: 03. 11. 2022 р.).
65. Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки. URL :

- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17. 11. 2022 р.)
66. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт». Тернопіль : Мандрівець, 2017. 104 с.
67. Робота з батьками з питань патріотичного виховання URL: http://sadovednz.kh.sch.in.ua/nasha_batjkivschina/roboata_z_batjkami_z_pitan_j_patriotichnogo_vihovannya/. (дата звернення: 17. 11. 2022 р.)
68. Смыслотворчий потенціал концепції національного виховання Софії Русової : зб. матеріалів Міжрегіон. наук.-практ. конф., присвяч. 160-річчю від дня народж. Софії Русової. Чернігів : ЧНТУ, 2016. 204 с.
69. Солонська А. А. Особливості організаційно-педагогічних умов патріотичного виховання у батьківсько-виховательській взаємодії. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ: Гельветика, 2020. С. 207–211.
70. Сташко Ж. Патріотичне виховання в сучасних навчальних закладах. Київ : Шкільний світ, 2015. 117 с.
71. Тесленко С. О. Національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку в контексті педагогіки Василя Сухомлинського. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки* : зб. наук. пр. / за ред.. проф. Тетяни Степанової. № 3 (62), 2018. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2018. Т. 1. С. 165–169.
72. Тесленко С. О. Педагогіка партнерства у національно-патріотичному вихованні дитини старшого дошкільного віку. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія «Педагогічні науки»*: зб. наук. пр. Ізмаїл : РВВ ІДГУ, 2020. Вип. 49. С. 135–141.
73. Тесленко С. Національно-патріотичне виховання старших дошкільників : навч. метод. посіб. . Миколаїв : Іліон, 2019. 117 с.

74. Токаренко Н. М. Організуємо проєктну діяльність: крок за кроком. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2013. № 11. С. 59–62.
75. Улюкаєва І. Г. Історія дошкільної педагогіки: підручник. Київ : Слово, 2016. 424 с.
76. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність: <http://zakinpro.org.ua/2010-01-18-13-44-15/151-2010-03-22-13-05-06> (дата звернення: 02. 05. 2023 р.).
77. Хрестоматія Моя країна-Україна/ За ред. Н. Гавриш, О Косенчук. Харків : Ранок, 2022. С. 23–24.
78. Чекан О. І. Застосування комп'ютерних технологій у професійній діяльності вихователя дошкільного навчального закладу: навч. посіб. Київ : Слово. 2015. 168 с.
79. Чернявська М. В. Питання національного виховання дошкільників у поглядах вітчизняних педагогів другої половини ХХ століття. *Традиційна культура в умовах глобалізації: збереження автентичності та розвиток креативних індустрій* : матеріали наук.-практ. конф., Харків, 22–23 червня 2018 р. Харків : Друкарня Мадрид, 2018. С. 425–426.
80. Шишолік Л. А. Використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у дошкільній освіті в контексті методичних аспектів. *Впровадження та поширення інформаційно комунікаційних технологій у роботі дошкільного навчального закладу з дітьми, педагогами, батьками та громадськістю*. 2015. С. 4–8.
81. Шклярєнко Л. Г. Справжніми патріотами не народжуються, ними стають. *Педагогічна майстерня*. 2016. №3, С. 25–26.
82. Шкрєбтєнко Л. П. Виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобами художньої літератури: дис. канд. пед. наук: 13.00.08. Одеса, 2019. 298 с.
83. Шумійчук К. М. Нові підходи до процесу патріотичного виховання дітей дошкільного віку. *Нива знань*. 2016. № 2. С. 27–31.